

Mukəddəs Kitab

Təwrat 17-қisim

«Əstər»

© Mukəddəs Kitab 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Uyşurqə Kalam Tərijimisi»

Təvrat 17-kisim

«Əstər»

Kirix söz

Məzkur kitab öz güzəlliki, iman-etikadi və jasarətliki bilən öz həlqi Yəhudiylarni mutlək həlakəttin kütquzojan «hanix Əstər»ning tarixidin ibarəttur.

Arka körünüxi

Pars imperatori Kərəx Yəhüdiy həlqigə Babildiki sürgünlüktin öz yurti Pələstingə (Kanaan zeminioja) kaytip ketixkə ruhsət bərgənidi (miladiyədin ilgiriki 536-yili). Həlbuki, Hudaqla sadik bolojan bir «qaldisi»la xundak kildi; Yəhüdiy həlqining kəpinqisi xu yərdə kəlip, yengi Pars imperiyəsi zeminlirida tarkak həlda turuwerixkə razi bolojanidi. Ularning iqidə Mordikay isimlik ihlasmən bir adəm bilən u bekıwelip qong kıləjan, taqisining güzəl kizi Əstər bar idi.

Bu waqit miladiyədin ilgiriki 482-yili boluxi mumkin. Xu qaqlidiki imperator Aħaxwerox (yəni Ksərksis, miladiyədin ilgiriki 485-465-yillar) Pars imperatorliri iqidə əng baylarning biri idi. U imperiyəning 127 əlkisidiki barlik vəzir-wuzralar, əmir-bəglər və əməldarlar, xundakla koxun sərdarlıri üçün altə aylık katta ziyapət ötküzidu (tarixxunaslarning pikriqə, bu ziyapətning məksiti Gretsiyəgə təjawuz kılıp uni igiləxni pılanlax, xundakla muxu əməldarlırini xuningəja mayil kılıx idi).

Ziyapətning ahırkı həptisi, Aħaxwerox padixah paytəhti, xundakla qong kəl'əsi jaylaxқан Xuxan xəhıridikilərnı təkliپ kılıp alahidə mehman kılıdu. Xu dəwrlərnıng ərп-adətliri boyiqə ər-ayallar ayrim oјızalinatti. Həlbuki, padixah (xübhısızki, məqrurluқning türtkisi və kəp xarabning təsiri bilən) ayali Waxti hanixni qakirip, uning güzəllikini barlik mehmanlarəja kərsətməkqi boldi. Xübhısızki, ular ayalimning güzəllikigə karap, meni nəhayiti ötkür, pəmparasətlık və həywətlık padixah ikən, dəp oylaydu, dəp kələjanidi. Lekin Waxti ziyapətkə katnixixni rət kildi. Ziyapətkə katnaxқанlardın kəp adəmlər allıқааn məst kəypigə qüxkən boluxi mumkin boləqaqka, Waxtining nemə üçün xundak kıləjinini obdan qüxinimiz, əlwəttə. Əmma uning rət kılıxi padixahni tənglikdə kəldurdi — uning yüzi katta əməldarlırining aldida qüxüp kətti, uning üstigə bunıngdın keyin əməldarlırining və sərdarlırining kız-ayalliri xu ixni anglap, Waxtini ülgə kılıp, öz ərlirigə itaətsizlik kılıp awariqlık kəltürməsmu? Xunga gərqə u Waxtiəja bək amrak bolsimu, məslıhətkiliri uningəja Waxtining oquq-axkarə ədibini bərmisila bolmaydu, uni əmürwayət kəytidin hüzurliriəja kəltürmigəyla, dəydu. Padixahmu xundak bekitidu, lekin keyin Waxtini seəjinip yaləuzqilik tartidu. Əməldarlıri bəlkim əhwal muxundak ketiwərsə, kallimiz ketixi mumkin, dəp kərkup uningəja: — «güzəllık musabikisi» ötküzüp, aliyłiri üçün yengi bir hanix tapaylı, dəp təxəbbus kılıdu. Musabikə ötküzülıdu; bu intayın muhım ix dəp karaləqaqka, uning üçün on ikki ay təyyarlık kılınıx kərək idi. Əstər degən kız öz yurtidin musabikigə katnixixkə tallınıdu və ahirda padixahning aldıəja kəlgəndə, uning iltipatiəja erixip, hanix boluxkə tallınıp, imperatorning əng amrak ayali bolup kəlıdu.

Muxu əhwalda Mordikay uningəja özining Yəhədiy salahiyitini yoxuruxni nəsihət kıləjanidi; imperiyədə Yəhədiy həlqigə əqlər az əməs idi. Ulardin biri, padixahning sərdarlırining biri, Amalək millitidin boləjan Agagiy Həman isimlik bir kixi idi. Amaləklərnin İsrailəja nisbətən alahidə birhil əqmənlik bar idi («Mis.» 17:8-16, «Qan.» 25:17-19). Həmanın əjdadi Agag padixahni Samuil pəyəyəmbər Hudaning əmri boyiqə əltürəwətkənidi («1Sam.» 15-bab); xübhəsiszki, xu səwəbtin Agag jəmətidikilər barlik Yəhədiylarəja təhimu kattik əqmənlik saklap kəlgənidi. Padixah xu Həmanni əstürüp, uning mərtiwisini barlik əmirliyrining üstigə koyidu. Hətta baxka əməldarlar uningəja təzim kılidu. Ləkin birlə adəm uningəja təzim kılixni rət kılidu — u bolsimu, Mordikay idi. Buning səwəbi xübhəsiszki, Həman Amaləklilik boləjaqqa, u həlqimning duxmini, dəp kəriəjanlıktin idi («Qan.» 25:17-19ni yənə kəriing).

Mordikayning təzim kılmasliki Həmanın kattik kəhrini kəzəyaydu. Ləkin pəkət Mordikaydin intikəm elixlə Həmanəja kupayə kılmaytti. U: — Mən hazır pütkül Pars imperiyəsində əng qəng əməldarlardin birimən, əz duxmənlirim boləjan pütkül İsrail millitini yəkitix pəyt-pursiti kəldi, dəp oylaydu. Xuning bilən u padixahning əldiəja bəri: — Imperiyəli iqidə nəhayiti tutrukqi wə əsiy bir millət bar, ularni yəkitix kərək, yərlək quxürgəy, dəp padixahni xundək kılixkə ündəp bək qəng pərə bəri. Bizni həyran kəlarlik ixi xuki, padixah: «Kəysi millət?» dəp sorimayla uning təlipigə yol koyup, yərlək quxüridu. Yərləktə, pütün imperiyə boyiqə məlum bir künidə (Həman palqilik kılıp bəkitkən «kutluk kün»də) kim halisə Yəhədiylarəja hujum kılıp əltürüp ularning mal-mülkini buləng-taləng kılsa bolidu, dəp yezilidu.

Əmdi barlik İsrail həlqi üçün dəhəxtlik bir məzgil kəlgənidi. Əstər üçün ikkilə yol bar idi. U gərə Yəhədiy millitidin bolsimu, süküt kılıp salahiyitini əxkarə kılmişə, əmən-əsən kəlati. Bolmişə, u salahiyitini əyan kılıp, padixahning əldiəja əz həlqining bir qəxək kənini tiləxkə bəri, əlümgə təwəkkül kıləti. Padixahning huzuriəja təklip kılınmay turup kırıxning əzi hətərlək ix idi — mubadə padixah kırıgən kixini əz iximəja dəhli yətküzdi, dəp kərişə, hanix yəki baliliri boluxidin kət'iyənəzər, əlüm jazasi bərələytti. Əzi wə Xuxəndiki Yəhədiy kəriəndəxliri bir məzgil rəzə tutkən (xübhəsiszki, qin kəngülliridin dua-tiləwətlər kıləjan)din kəyin, Əstər həyatini təwəkkül kılıp, padixahning ordisiəja kırıp, uning əldiəja bəri.

Padixah uni kərixi əldi; Əstər padixahni wə sərdari Həmanni bəriğə əz ziyəpitigə təklip kılidu. Bu ziyəpəttin kəyin yənə bir ziyəpət ətküzlidu wə ziyəpət üstidə padixah Əstərdin, nənə təliping bar, dəp soraydu. Xu pəyttə Əstər əz millitini əyan kılıp Həmanın əz həlqini yəkitix suyikəstini bəyan kılidu. «Mədiə wə Parsların yərləki»ni bəsa bikər kılixkə hərgiz bolmaytti; həlbuki, Yəhədiy həlqigə əzliyrini qorəlləndurup kəşədəx həkuki bərişun, xundəklə yərlək əməldarlar ularəja yərdəmdə bəşun, dəgən ikkinqi bir yərlək quxürülidu. Xu yol bilən Yəhədiy həlqi xu hətərlək əhwalədin kutkuzulidu; Həman əslidə Mordikay üçün təyərliəjan dərəja əzi wə uning on əqli esilidu. Mordikay bəsa padixahning bəx wəziri bolup təyinlinidu.

Muxu qəng kutuluxni, xundəklə Əstərnin jəsəriti wə etikədini əsləx üçün Yəhədiylər əzliyrigə yəngi bir həyt-bayram, yəni «Purim həyti»ni bəkitidu. Ular bürgerə kədər uni təbrikləydu.

«Əstər» dəgən kitabning kəp təpsilatliyi Pars imperiyəsi dərədin kəlduruləjan, arheologiyilik təpilmilər bilən təstiklənəjan. Məsələn, Mordikayning ismi hatiriləngən bir tax təhtəy təpələn.

«Koxumqə söz»imizdə kitabtiki adəmnı kızıkturidioğan birnəqqə nuktə üstidə yənə azrak tohtilimiz.

Məzmun: —

I — Həwp-hətər (1-5-bab)

1-bab: Əhwalni tonuxturux

2-3-bab: Padixahning birinqi yarliqi

4-5-bab: Həmannıng Mordikayğa boləğan əqmənliki

II — Padixahning uykusizliqi (6-babta)

III — Kutulux (6-9-bab)

6-7-bab: Mordikay Həmannıng üstidin ətəlib kelidu

8-9-bab: Padixahning ikkinqi yarliqi

IV — Hatimə (10-bab)

.....

Əstər

Padixah Aħaxweroxning wəzir-wuzralarə katta ziyapət berixi

1¹ Aħaxwerox (Hindistandin Həbəxistanəyiqə bir yüz yigirmə yəttə əlkigə həkümranlıq kıləjan Aħaxwerox)ning təhttiki künliridə xundə bir wəkə boldi: —

² Xu künlərdə, u padixah Aħaxwerox Xuxan kəl'əsədiki xahanə təhtidə olturoqinida,³ u səltənət sürüp üqinqi yili barlıq əmirliri wə bəg-hakimlirə ziyapət bərdi; Pars wə Medianing koxuni, xuningdək hərəkəysi əlkilərnəng esilzadiliri wə bəglirining həmmisi uning huzuriyə hazır boldi.⁴ U səltənətinəng baylıqinəng xanu-xəwkiti wə həyuitining katta julasini kəp künlər, yəni bir yüz səksən kün kərgəzmə kildi.⁵ Bu künlər etüp kətkəndin keyin padixah yənə Xuxan kəl'əsədiki barlıq həlkə qong-kiqik deməy, ordinəng qarbəyidiki həylidə yəttə kün ziyapət bərdi.⁶ U yərək wə kək kəndir yiptin tokuləjan pərdilər bilən bezəlgən bolup, bu pərdilər mərmər tax tıwruklərgə bəkitilgən kümüx həlkələrəyə ak rənglik kəndir yip wə səsin yungluk xoynilar bilən esiləjanidi; ak xətax wə ak mərmər taxlar, sədəp wə qara mərmər taxlar yatkuzuləjan məydan üstigə altun-kümüxtin yasələjan diwanlar kəyuləjanidi.⁷ İqimliklər altun jamlarda tutup iqlətti; jamlar bir-birigə ohximaytti; xahanə məy-xarablar padixahning səltənətiyə yarıxa mol idi.⁸ Xarab ixiq kəidisi boyiqə, zorlaxqa ruhsət kilinmaytti; qünki padixah ordidiki barlıq oyojdarlarəyə, hərkinəng ixiqə öz həxi boyiqə bolsun, dəp bəkitip bərgənidi.

⁹ Hanix Waxtimu padixah Aħaxweroxning ordisidə ayallar üqün ziyapət bərdi.

Hanix Waxtining yarlıqqa xərxilik kərsitixi

¹⁰ Yəttinqi küni Aħaxwerox padixah xarəbtin kəypi qəy boləqinidə, aldida hizmitidə turojan Məhəman, Bizta, Hərbəna, Bigta, Abagta, Zetar, Karkas dəgən yəttə hərəm'əqisini¹¹ hanix Waxtining pıqrılar wə əmirlərnəng aldida güzəllikini kərsətsun dəp, uni hanixlik təjini kiyip kəlixkə qərkəyilə əwətti; qünki u tolimu qiraylıq idi.¹² Ləkin hərəm'əqiliri hanix Waxtiyə padixahning əmrini yətküzgəndə, u kəlixni rət kildi; xuning bilən padixah intayin oqəzəplənin, uning kəhri ərlidi.

Waxtining hanixliktin qalduruluxi

¹³ Xu wəqitlərdə padixahning ixliri toqruluk qanun-əhkəmlərnəng pıxxik bilgənlərdin məsləhət sorax aditi bar idi; xungə padixah wəziyətni pıxxik qüxinidəjan danixmənlərdin soridi

¹⁴ (u qəyqə danixmənlərdin uning yenidə Karxina, Xetar, Admata, Tarxix, Mərəs, Marsəna, Məməkan qatarlıq yəttə Pars bilən Medianing əmirliri bar idi; ular daim padixah bilən kərxüp turatti, padixahlıqta ular aldinqi qataridə turatti).¹⁵ Padixah ularidin: — Hanix Waxti mənki

1:1 «Aħaxwerox» — Pars imperatori boləjan muxu «Aħaxwerox» «Ksərkis I»ning əzi xu (miladiyədin ilgiri 486-464-yıllar). İspat barki, «Aħaxwerox» (pars tilidə «Aħaxwerox», grek tilidə «Ksərkis» deyilidə) dəgən səz kixining ismi bolməstin, bəlki Pars imperatorinəng omumi bir unwani idi. «Həbəxstan» — həzirqi Efiopiya.

1:2 «Xuxan» — qəhi wəqitlərdə «Suza» dəp atilidə.

1:3 «Medianing koxuni» — bəzi alimlar bu səzni «Medianing koxun sərdərliri» dəp qüxinidə.

1:4 «U ... ziyapət bərdi... ..səltənətinəng baylıqinəng xanu-xəwkiti wə həyuitining katta julasini... kərgəzmə kildi» — bəzi tarixxunəslər xu katta ziyapətnəng məqsiti Pars imperiyəsining Jawan (Gretsiyə)gə təjawuz kilişini pılanlax wə təyyarlıq kərxü üqün idi, dəp qərayd.

1:6 «ak xətax» — yəki «kizil mərmər».

1:10 «yəttə hərəm'əqisi» — hərəm'əqiliri ordidiki nurojun ixlərdə muhim orunda turidəjan hizmətqilər bolup, kəp həllərdə ular orda tokəllirini bəxqurux ixiyə məs'ul bolatti. Ular piqiwetilgən ərlər bolup, qızlarəyə qəkilmaytti wə pərzəntmu qalduralmaytti.

1:14 «daim padixah bilən kərxüp turatti» — ibrəniy tilidə «daim padixahning yüzini kərxüp turatti».

padixah Aħaxweroxning hərəm'ao'ilar arkilik yatküzgən əmrini boyiqə ix qilmio'ini üqün uni kanun boyiqə qandak bir tərəp kilix kerək — dəp soridi.

¹⁶ Məjukan padixah wə əmirlərnin aldidə jawap berip: — Hanix Waxti aliylirining zitiqə te-gipla qalmay, bəlki padixahimiz Aħaxweroxning hərəkəysi ölkilirdiki barlıq əmirlər wə barlıq puxralarningmu zitiqə təgdi. ¹⁷ Qünki hanixning xu qilo'ini barlıq ayallarning kulio'iqə yətsə, ular «Padixah Aħaxwerox: «Hanix Waxtini yenimo'qə elip kelinglar» dəp əmr qilsa, u kəlməptul!» dəp öz ərlirini mənəitməydiqan kilip qoyidu. ¹⁸ Pars wə Mediadiki məlikə-hanilər hanixning bu ixini anglap, bəgünla padixahning barlıq bəg-əmrilrigə xuningqə ohxax dəydiqan bo-lidu, xuning bilən mənəitməlik wə hapilik üzüməydu. ¹⁹ Padixahimo'qə muwapıq kərünsə, aliyliridin mundak bir yarlıq quxürülsun, xuningdək u Parslar wə Medialarning mənəgü özgərtilməydiqan kanun-bəlgilimiliri iqigə pütülgəyki, Waxti ikkinqi padixah Aħaxweroxning huzuriqə kəlmigəy; uning hanixlik mərtiwisi uningdin yaxhi birsigə berilgəy. ²⁰ Aliylirining jakarlıqan yarlıqı pütün səltənitiqə yetip anglano'qan haman (uning səltənitiqə zəmini bi-payan bolsimu), ayallarning hərbi öz erigə, məyli qong bolsun kiqik bolsun ularqə hərmət qilidiqan bolidu, — dedi.

²¹ Məjukaning bu gepi padixah bilən əmirlirini hux qildi; padixah uning gepi boyiqə ix kərđi.

²² U padixahning barlıq ölkilirigə, hərbi ölgigə öz yeziki bilən, hərəkəysi əl-millətkə öz tili bilən hətləri əwətip: «Hərbi ər kixi öz ailisi iqidə hojayin bolsun, xundakla öz ana tili bilən səzlisun» degən əmrni quxürdi.

Yengi hanix tallax

2¹ Bu ixlər ötüp, padixah Aħaxweroxning şəziqi besiləanda, u Waxtini şəjiniq, uning qilo'ini həm uning üstidin qiqiriləqan yarlıqı həkkidə əsləp oylinip qaldı. ² Xu səwəbtin padixahning hizmitidə turoqan şəjidarlar uningqə: — Aliyliri üqün şahibjamal yax qizlarni izdəp tepip kəltürgəy; ³ aliyliri padixahlikidiki hərəkəysi ölkilərdə barlıq güzəl qizlarni yiqip, Xuxan kəl'əsidiqi hərəmsarayqə kəltürüxkə əmədlərləni təyingəy; qizlar ordidiki qiz-ayallərqə məs'ul boləqan hərəm'ao'isi Həgayning kəlio'qə tapxurulo'qay; ularqə kərəklik upa-əngliklər təminləngəy. ⁴ Aliylirini şəyündürgən qiz Waxtining ornini besip hanix bolsun, dedi. Bu gəp padixahni hux qildi wə u xundak qildi.

Əstərnin ordio'qə kirqüzülüxi

⁵ Xuxan kəl'əsidi Binyamin kəbilisidin, Kixning əwrisi, Ximəyning nəwrisi, Yairning şəqli Mordikay isimlik bir Yəhudi bar idi ⁶ (Kix bolsa Babil padixahi Neboqadnəsar Yəhuda padixahi Yəkoniyah bilən bir top kixiləni tutkun kilip Yerusalemdin əkətkəndə, ular bilən billə əsir qilinip kətilgənidi). ⁷ Mordikay əzining təqisining qizi Hədassahni (yəni Əstər) beqip qong qilo'qanidi, qünki uning ata-anisi yok idi. Bu qiz güzəl, təki-turki kəlixkən idi; ata-anisi əlöp kətkən boləqəqə Mordikay uni öz qizi katarla beqip qong qilo'qanidi. ⁸ Padixahning əmrə wə yarlıqı jakarlanəqandin keyin nuro'qun qizlar Xuxan kəl'əsigə kəltürölüp Həgayning kəlio'qə tapxuruldi; xundak boldiki, Əstərmu ordio'qə kəltürölüp ordidiki qiz-ayallərqə məs'ul boləqan Həgayning kəlio'qə tapxuruldi. ⁹ Əstər Həgayqə yakkan bolup, u uningqə il-

1:18 «...hapilik üzüməydu» — ibraniy tilida «...hapilik kupayə bolidu» yaki «...hapilik yetəlik bolidul».

1:19 «Parslar wə Medialarning mənəgü özgərtilməydiqan kanun-bəlgilimiliri iqigə pütülgəyki...» — o'qurmanlərgə ayanki, Pars-Media imperiyasining barlıq kanunliri qiqiriləqandin keyin kət'iy özgərtixkə, bikar qilixkə bolmaydu, dəp bekitilgən.

1:22 «əz ana tili bilən səzlisun» — bu səznin məqsiti bəlkim ər kixining öz əyidə kəysi tilnin ixtilixigə həkuki bar dəp təkitləx üqün bolsa kərək.

2:1 «əsləp oylinip qaldı» — ibraniy tilida bu səzlərdin birhil puxaymanning puriki qikidi.

2:6 2Pad. 24:14

tipat kərsətti; u tezla uningoja upa-ənglik wə tegixlik yeməklilərnəi təminlidi həm ordidin uningoja tallanojan yəttə kenizəkni bərdi; andin uni kenizəkliri bilən hərəmsarayning əng esil jayidin orun bərdi. ¹⁰ Əstər əzining milliti wə tegi-təktini həqkimgə eytmidi, qünki Mordikay uningoja buni axkarilimasliqnəi tapiliojanidi. ¹¹ Mordikay Əstərning həl-əhwalidin həwər tepix wə uningoja kəndək muamilə kəlinidiqanlıqnəi bilix üqün, hərəküni hərəmsarayning həylisi aldida aylinip yürətti. ¹² Kizlaroja ait rəsmiyət boyiqə, hər bir kizning ordioja kirip padixah Aħaxwerox bilən billə bolux nəwətidin awwal, on ikki ay bədinini tazilixi kerək idi, qünki kizlarning «tazilix künliri» mundaq yol bilən ada kilinatti: — altə ay murməkki meyi bilən, altə ay ətir-ənglik wə xundaqla kizlarning bədinini pakizlaydiojan baxka buyumlar bilən pərdəz kilinixi kerək idi. ¹³ Kiz padixahning həzuriqə kiridiojan qaojda mundaq kəidə bar idi: — Ordioja kərgəndə uning nemə təlipi bolsa, xular hərəmsaraydin uningoja berilətti. ¹⁴ Kiz ahximi kirip ketip, ətisi ətigəndə kaytip qikkəndə hərəmsarayning «ikkinqi bəlüm»igə kayturulup, tokəl-kenizəklərgə məs'ul bolqan padixahning hərəm'aojisi Xaaxqazning qolioja tapxurulatti; padixah u kizqə amraq bolup kəlip, ismini atap qakirmioquqə, u ikkinqi ordioja kirip padixah bilən billə bolmaytti. ¹⁵ Mordikayning taojisi Abihailning kizi Əstər, yəni Mordikay öz kizi kilip bekiwəlojan kizning padixah bilən billə boluxka kirix nəwiti kəlgəndə, u kizlarqə məs'ul bolqan padixahning hərəm'aojisi Həgay əzigə təyyarlap bərgən nərsilərdin baxka həqnərsini tələp kilmidi. Əstərni kərgənlərnəi həmmisi uni yaqturup qalatti.

Əstərning hanix kəlip tiklinixi

¹⁶ Padixah Aħaxwerox səltənət sürüp yəttinqi yilining oninqi eyioja, yəni Təbət eyioja kəlgəndə, Əstər uning bilən billə boluxka xahənə ordioja baxlap kirildi. ¹⁷ Padixah Əstərni baxka barliq kizlardin yaxxi kərup qəlojaqqa, xundaqla Əstər uning iltipati həm amraqliqioja erixkən bolqəqqa, padixah hanix təcini uning bəxioja kiydürüp, uni Waxtining ornioja hanix kəlip tiklidi. ¹⁸ Andin padixah əzining barliq əmirlixi wə bəg-həkimlirioja Əstərning izzət-hərməti üqün katta ziyapət bərdi; u yənə hərəkəysi əlkiyərgə baj-alwandin azad məzgil bolsun dəp elan qikərdi həmdə xahənə bayliqliridin səhiyliq bilən in'amlarni bərdi.

Mordikayning suyiəkəstni pax kəlix

¹⁹ İkkinqi kətim kizlar xundaq yiojiojan wəqəttə Mordikayning orda dərwasidə olturidiojan orni bar bolqanidi. ²⁰ (Əstər Mordikayning tapiliojini boyiqə, əzining milliti wə tegi-təktini yənə baxkilarqə eytmiojanidi; qünki Əstər Mordikayning gəpini ilgiri bəkkən wəqətdə angliqəndək anglaytti). ²¹ U künlərdə, Mordikay orda dərwasidə orni olturqan wəqətdə, padixahning Bigtan wə Təxəx dəgən ikki dərwasiwən hərəm'aojisi padixah Aħaxweroxka qəzəpləlinip, uningoja qol selixni kəstləwatqanidi. ²² Bu suyiəkəstni Mordikay səzip kəlip, uni hanix Əstərgə eytti; Əstər bu ixni Mordikayning namida padixahka səzləp bərdi. ²³ Bu ix sürüxtə kiliniwidi, rast bolup qikti wə u ikkisi darqə esildi. Bu wəqə padixahning kəz aldida tarih-təzkirə kitabida pütüldi.

2:16 «yəttinqi yilining oninqi eyi» — «Əstər» dəgən kitabta aylar əgər san boyiqə elinqan bolsa, ibrəniy kalendəridiki wəqətni kərsətidu. Əgər aylar ismi bilən elinqan bolsa, Pars kalendəridiki wəqətni kərsətidu. Uxbu ayəttiki wəqət təhminən milədiyədin ilgiri 478-yilning on ikkinqi eyioja toqra kəlidu.

2:18 «baj-alwandin azad məzgil bolsun dəp elan qikərdi» — yəni «dəm elix bolsun dəp elan qikərdi». Ibrəniy tilidə ««bir əzad» jakarlıdı».

2:19 «İkkinqi kətim kizlar xundaq yiojiojan wəqət» — bu «yiojilix» dəgənnəi nemə ikənliki həzır eniək əməs. Bəzi alimlar padixah Əstərni hanix dəp tikligəndin keyin, ikkinqi bir tokəlni almaqçı idi, dəp qaraydu. «Mordikayning orda dərwasidə olturidiojan orni bar idi» dəgən səzlər Mordikayning mənəpədar bolup tiklənənlikini kərsətidu. Qünki xu künlərdə məlum jayning əməldərliri yəni əksəkəlliri, xundaqla sorəqqlar ix bejirix üqün xəhər dərwasidə yəni orda dərwasidə olturatti.

Hamanning Yəhudiylarning nəsini yokitix suykəsti

3¹ Bu ixlardin keyin padixah Aħaxwerox Agagiylardin boləjan Hammidataning oolli Hamanning mənəsinəni oštürdi; padixah uning ornini oštürüp, ozi bilən billə ixləydiəjan barlik əmirlərnəngkidin yukiri kildi. ² Padixah uning həkkidə əmr kıləqəqə, orda dərwasidə turojan padixahning barlik əməldarlıri Hamanning aldida təzim kılıp bax uratti; ləkin Mordikay bolsa Hamanoja nə təzim kilmidi, nə bax urmidi. ³ Orda dərwasidə turojan padixahning hizmətkarlıri Mordikaydin: — Sili nemixkə padixahning əmrigə hiləplik kılıdila? — dəp soraytti. ⁴ Xundək boldiki, ular hər künü nəsihət kılıxkən bolsimu, u kulək salmiəjəndin keyin, ular: — Keni, Mordikayning kıləjan bu ixioja yol qoyuləmdü-yək, bir kərəyliq, dəp buni Hamanoja eytti; qünki u ularəja əzinəng Yəhudi y ikənlikini eytkənidi. ⁵ Haman Mordikayning əzigə bax urup təzim kilməjanlikini kərüp kəttik qəzəpləndi. ⁶ Ləkin u «Mordikayning üstigə qol selixni kiçikkinə bir ix» dəp həsəblidi; qünki ular Mordikayning millitini uningəja dəp qoyəjanidi; xunga Haman Aħaxweroxning pütkül padixahlikidiki Yəhudiylarını, yəni Mordikayning həlkini birəkəla yokitix yolını izdəp yürdi.

Hamanning Yəhudiylarning nəsini qurutuwetixni kəstlix

⁷ Padixah Aħaxweroxning on ikkinji yili birinji ayda, yəni Nisan eyidə, birsi Hamanning aldidə kütlük ay-künni bəkitix üqün hər kün, hər ay boyiqə «pur», yəni qək taxliwidi, on ikkinji ayəja, yəni «Adar eyi»əja qikti. ⁸ Haman padixah Aħaxweroxkə: — Padixahliklirining hərəkəysi əlkiliridiki əl-millətlər arisidə qeqilip yaxawatkən bir həlk bar; ularning kənun-bəlgilimiliri bəxkə həlkərnəngkigə ohximaydu, ular aliylirining kənun-bəlgilimilirigimu boysunmaydu; xunga ularning yaxixioja yol qoyux aliylirioja həq payda yətküzməydu. ⁹ Əgər padixahimoja layik kərünsə, ularni yokitix toqruluk yarlik pütüp quxürgəyla; manə mən əz yenimdin on ming talant kümüxnə aliylirining həzinilirigə selix üqün padixahlikning ixlirini bəxküridiəjan hədamlarning kəlioja tapxurimən, dedi.

¹⁰ Xuning bilən padixah əzinəng barmikidin üzükni siyrip qikirip, Yəhudiylarning rəkibi, Agagi Hammidataning oolli Hamanoja bərip: ¹¹ — Xu kümüxlərnəni əzünggə in'am kıldim, u həlkənimu sanga tapxurdum, ularni kəndək kılıxni halisəng, xundək kıl! — dedi.

Padixahning Hamanning Yəhudiylarning nəsini qurutuxioja ruhsət kılıxi

¹² Andin birinji ayning on üqinqi künü padixahning mirziliri qəqirilip, yarlik Hamanning barlik tapiləqini boyiqə pütüldi; u hərəkəysi əlkilərgə əz yezikidə, hərəkəysi əl-millətkə əz tili də yazdurulup, hərər əlkilərnəng waliylirioja, hərər əl-millətnəng əmirlirigə əwətildi; yarlik

3:2 «...Mordikay bolsa Hamanoja nə təzim kilmidi, nə bax urmidi» — Mordikayning təzim kılmasliki yəki bax urmasliqining səwəbi bəlkim Təwrattiki «Kən.» 25:17-19dikə hatirə tūpəylidin bolsa kərək. Haman Amalək idi, Amaləklər bolsa İsrailning kənə rəkibi idi. Haman əslidə Samuil pəyoqəmbər əltürəjan Amalək boləjan Agag padixahning əwladi boləqəqə, bəlkim Yəhudi yəlkigə təhimu əq boluxi mummkin («Mis.» 17:8-16, «1Sam.» 15:17-23, «Kən.» 25:17-19ni kərüng).

— Məlum bir kixigə təzim kılıx Təwratkə hiləp ix əməs. Təwrat dəwridə İsrailər əz padixahlırioja xundək təzim kılattı yəki gəhji wəqitlərdə bir-birigə təzim kılattı. «Yar.» 23:7, «1Sam.» 24:8, «2Sam.» 14:4, «1Pad.» 1:16ni kərüng. U «butpərəslik» həsəblənməytti.

3:4 «Mordikayning kıləjan bu ixioja yol qoyuləmdü-yək, bir kərəyliq?» — ibrəniy tili də «Mordikayning ixliri turaləmdü-yək, bir kərəyliq?» deyilidu. Bəxkə birhil tərjimisi: — «Kəni Mordikay gəpidə ahirioja qing turaləmdikin, bir kərəyliq?». **3:7** ««pur», yəni qək ... on ikkinji ayəja, yəni «Adar eyi»əja qikti» — qəkning on ikkinji ayəja qixi intayin əjayib ix idi. Biz xu ix toqruluk «qoxumqə səz»imizdə əzrək tohtilimiz.

3:9 «on ming talant» — bir «talant»ning toptəojra kənqilik ikənliki həzir bizgə nəməlum, Pars imperiyəsi boyiqə bəlkim 34-45 kilogram boluxi mummkin; xunga 10000 talant kümüx bəlkim əz gəndə 340 tonniqə bolattı; bu pəwku'addə kəp pul padixahning yillik kirimining üqtin ikki kismioja barəwər bolup, para həsəblənatı; xühhisizki, muxu para bəlkim Yəhudi yəlkə yokitilsə, ular tapxuridiəjan bəjlarining orniəja bolsun dəp bəriləng; ləkin u Yəhudiylar tapxuruxkə tegixlik bəjdin həlilə kəp idi. Haman «həlk»ning Yəhudi yəlkə ikənlikini tiləja elixkə petinalmıdi; qünki burunkı Pars imperatorlıri Yəhudi yəlkigə qəng hərmət bildürüp kəlgənidi.

3:11 «Xu kümüxlərnəni əzünggə in'am kıldim» — bəxkə birhil tərjimisi: «Əmdı bu sening puləng boləjəndin keyin, qəbul kıləy».

padixah Aħaxweroxning namida pütülgən bolup, uning üzük möhüri bilən peqətləndi. ¹³ Yarlıq məktuplari qaparmənlərləng kəli bilən padixahlıqning hərəkəysi əlkilirigə yətküzüldi; uningda bir kün iqidə — On ikkinçi ayning, yəni Adar eyining on üqinqi küni kəri-yax, balılar wə ayal-lar deməy, barlıq Yəhudiylarını koymay kərip, əltürüp, nəslı kuruwetilsun, ularning mal-mülki olja kılinsun, deyilgənidi. ¹⁴ Xu yarlıq hər bir əlkidə jakarlinix üqün, xundakla xu küni hər bir həlk xundak kılıxka təyyar bolup turuxi üqün, məktupning kəqürmə nushiliri hər bir əl-millətkə elan kılınmaqçı boldi. ¹⁵ Qaparmənlər padixahning əmri boyıqə dərhal yolə qıktı; yarlıq Xuxan kəl'əsining əzidimu elan kılindi. Bu qaqda padixah Həman bilən xarab iqıxkə olturojanidi. Lekin Xuxan xəhiridikilər dəkkə-dükkigə qəmüp ketixti.

Yəhudiylarning yarlıq tüzeylidin qayəuə qəməxi wə roza tutuxi

4 ¹ Mordikay boluwatqan ixlardin həwər tapqandın keyin eginlirini yırtıp, üstigə bəz artıp, wə usti-bexioə küł qeqıp, xəhərləng otturisiə qıqıp nəhayiti kattik wə ələmlik pəryad kətürdi. ² U orda dərwasisi aldioə kelip tohtap qaldı; qünki boz yepinoəan hərəkəndə adəmləng orda dərwasisidın kırıxigə ruhsət yök idi. ³ Padixahning əmri wə yarlıqı yətküzülgən hərəkəysi əlkilərdə Yəhudiylar arisida kattik nalə-pəryad kətürüldi; ular roza tutup, kəz yexi kılıp, yioə-zar kildi; nuroəun kixilər boz yepinip küldə eqınap yetixti.

Mordikayning Əstərdin padixahın rəhim tilixini tələp kılıxi

⁴ Əstərləng hizmitidə boləəan dədəkliri wə hərəm'aəiliri bu ixni uningə eytiwidi, hanixning kəngli intayin eəir boldi; Mordikayning bozni taxlap, kiyiwelioxə kiyim-keqək qıqartıp bərdi, lekin Mordikay qəbul kilmidi. ⁵ Xuning bilən Əstər əzining hizmitidə boluxkə padixah təyinləp əwətkən hərəm'aəiliridin Hataq isimlik birini qakirip, uni Mordikayning kəxioə berip, bu ixning zadı kəndək ix ikənlikini, nemə səwəbtin boluwatqanlikini ting-tinglap kelixkə əwətti. ⁶ Xuning bilən Hataq orda dərwasisi aldidiki məydanə kelip Mordikay bilən kəruixti. ⁷ Mordikay bəxioə kəlgən həmmə ixni, Həman Yəhudiyların nəslini kuruwetix üqün padixahning həzinilirigə tapxuruxkə wədə kıləəan küməxning sanini kəldurmay eytip bərdi. ⁸ Mordikay yənə Hataqkə Xuxanda jakarlanəəan, Yəhudiylarını yökıtx toərisidiki yarlıqning kəqürmisini Əstərləng kəruip bəxioxə yətküzüp bərixkə tapxurdi həmdə uningə Əstərgə əhwalni qüxəndürüp, ordioə kırıp padixah bilən kəruixüp əz həlkı üqün padixahın etünüp iltija kılıp bəxixkə ündəxni tapilidi. ⁹ Hataq kəytıp kelip Mordikayning gəplirini Əstərgə yətküzdi. ¹⁰ Əstər Hataqkə Mordikayə eytidioəan gəplərləni tapxurup, uni Mordikayning yenioə yənə əwətti: —

¹¹ «Padixahning barlıq hizmətkərliri wə hərəkəysi əlkə həlkłiri, məyli ər bolsun ayal bolsun, qakirtilməy turup iqki həyliəə, padixahning həzuriəə əz məyliqə kirsə, padixah uningə iltipət kərsitip altun həsisini təngləp əlümdim kəqürüm kılmissə, undəkta u kixigə nisbətən bəxioə qüxidioəan birlə kənun-bəlgilimə bardur: — u əlüm jəzasini tartidu. Həzir mənəng padixah bilən kəruixükə qakirtilmioəinimə ottuz kün boldi».

¹² Əstərləng səzliri Mordikayə yətküzülüwidi, ¹³ Mordikay münü gəplərləni Əstərgə yətküzüxni həwalə kildi: —

«Sən kənglüngdə mən ordida yaxawatimən, xunga barlıq bəxkə Yəhudiyların bihətər bolup kutulimən, dəp hiyal əylimə. ¹⁴ Əgər bu qaqda sən jim turuwəlsəng, Yəhudiylarəə bəxkə tərəptin mədət wə nijat qıxixi mummkin; lekin u qaqda sən əz ata jəməting bilən kəxulup yökıtilisən. Kim bilsun, sənəng hanixlik mərtiwisigə erixkining dəl bügünki muxundək pəyt üqün boləəanmu?»..

4:14 «...sən əz ata jəməting bilən kəxulup yökıtilisən» — əgər Huda Yəhudiylarını bəxkə yol bilən kutkuzsə, Əstərləng əhwalı bəribir nəhayiti hətərlək bolətti. Qünki xu qaqkə ordidikilərdin həli kəp adəmlər uning Mordikayə tuəəan wə

¹⁵ Əstər Mordikayəyə mundaq dəp jawab qaytardı: — ¹⁶ «Sən berip, Xuxandiki barlıq Yəhudiylarnı yiqkən; mening üçün roza tutup, üç keqə-kündüz heq yemənglar, heq iqmənglar; mən həm dedəklirimmu xundaq roza tutimiz. Andin keyin mən kanunəyə hilaplıq kılıp padixahning huzuriyə kirimən, manga ölüm kəlsə, ələy!».

¹⁷ Xuning bilən Mordikay u yərdin ketip, Əstərnin tapiliqinidək kildi.

Əstərnin ziyapət etküzüp padixah bilən Həmənni mehman kılıxi

5 ¹ Üçinçi küni Əstər xahənə kiyimlirini kiyip, ordining iqririki həylisioğa kirip, padixahning əylirining udulida turdi; padixah bolsa öz xahənə əyidiki təhtidə, əydin dərwasioğa qarap olturatti. ² Padixah hanix Əstərnin həylida turoqinini kərdi; hanix uning nəziridə iltipət tapkaq, u qolidiki altun həsisini uningəyə tənglidi. Əstər aldiyə kelip xahənə həsinin uqioğa kolini təgküzdü. ³ Padixah uningdin: — I hanixim Əstər, birər ixing barmidi? Nemə təliping bar? Hətta padixahlikimning yerimini tələp kilsangmu xu sanga berilidu, dedi.

⁴ — Əgər aliylirioğa layiq kərsənə, padixahimning Həmənni elip əzlrigə təyyarlioğan ziyapitimgə dahil bolup kədəm təxrip kılıxlirini etünimən, — dedi Əstər.

⁵ Padixah: — Tez berip Həmənni kiqkrip kelinglar, Əstərnin deginidək kilinsun, — dedi. Xuning bilən padixah Həmənni elip Əstər təyyarlioğan ziyapətə bardi. ⁶ Dastihan üstidə xarab iqliwatqanda padixah Əstərgə: — Nemə təliping bar? U sanga berilidu; nemə iltijaying bar? Hətta padixahlikimning yerimini tələp kilsangmu xundaq kılınidu, dedi. ⁷ Əstər uningəyə jawab berip: — Mening təlipim wə iltijayim bolsa, — ⁸ Mubada mən aliylirining nəziridə iltipatka erixkən bolsam, xundaqla padixahiməyə mening təlimni ijabət kiliş həm iltijayimni orundax muwapıq kərsənə, aliylirining Həmənni birgə elip etə silərgə təyyarlaydioğan ziyapitimgə yənə bir kətim dahil boluxlirini etünimən; etə mən qoqum padixahimning əmrı boyıqə ix kılımə, — dedi.

Həmənnin dar təyyarlıxi

⁹ Xu küni Həmənni kənglidə yayrap, huxal-huram qaytip qıktı; ləkin Mordikayning orda dərwasisida uning aldidə nə ornidin qopmay nə midirlimay olturoqanlıqini kərgəndə, kəngli uningəyə kattıq kəhr-əzəpəyə taldi. ¹⁰ Ləkin Həmənni əzəpini besiwelip, əyigə kəldi-də, dost-aqinilirini wə hotuni Zərəxni qakirtip, ¹¹ əzining bayliklirining xan-xəripı, pərzəntlirining kəplüki, xundaqla padixahning əzini kəndəq əstürüp barlıq hərmət-izzətə sazawər kılıqanlıqı, əzini kəndəq kılıp padixahning həmmə əmirliəri wə əməldarlıridin üstün mərtiwigə igə kılıqanlıqı toqrisida bir-birləp səzləp kətti.

¹² Həmənni yənə: — Silərgə desəm, hanix Əstər meningdin baxka mehman qillimay, pəkət padixah bilən ikkimiznilə əzi təyyarlioğan ziyapətə qillioqanıdi, etimu meni padixah bilən billə əzi təyyarlaydioğan ziyapətə qillidi. ¹³ Xuqinisi, orda dərwasisida olturoğan heliki Mordikay dəgən Yəhudiyni kərginimdə, bularning həmmisi manga tolimu mənisiz tuyulidu, dedi.

¹⁴ Andin ayalı Zərəx wə barlıq dost-aqiniliri uningəyə jawab berip: — Əllik gəz egizliktiki dər-din birni təyyarlap, etə ətigəndə padixahın Mordikayni darəyə esixni tələp kilsilə bolmidimu, xuningdin keyin huxal yayrioğan həlaldə padixah bilən billə ziyapətə baridilə, deyixti. Bu gəp Həmənni hux kiliwətti, xuning bilən u dar yasitip qoydi.

**Padixahning Mordikayning xizmat korsatkənlikini,
lekin uningoya hək bərmigənlikini bilixi**

6¹ Xu küni keqisi padixahning uyqusı keqip, tarih-təzkirinamini əkəldürdi və bular uning aldida okup berildi. ² Bir yərdə: «Padixahning Bigtana, Tərex dəydiqan orda dərwasisini bəkidioqan ikki hərəm'aqisi bar idi, ular padixah Aħaxweroxka qol selixka kəstligəndə, Mordikay bu ixni pax kılıp həwər yətküzgən, dəp pütülgənidi.

³ Padixah: — Bu ix üqün Mordikayoya qandaq nam-xəhrət və izzət-ikram nail kılindi? — dəp soridi.

— U heq nemigə erixmidi, — dəp jawap berixti padixahning yenidiki xizməttə bolqan oqulamli.

⁴ — Orda həylisida kim bar? — dəp soridi padixah. Bu qaqda Həman padixahın Mordikayni əzi təyyarlap qoyqan darqə esixni tələp kılqılı kelip, ordining taxkırıki həylisioqə kirqənidi.

⁵ — Mana, Həman həylida turidu, — deyixti padixahning oqulamli uningoya.

— Kirsun, — dedi padixah. ⁶ Həman kırıwidi, padixah uningdin: — Padixah izzət-hərmitini kılixni yaxxi kərgən kixigə nemə ixlarni kılixi kərək? — dəp soriwidi, Həman kənglidə: «Padixah izzət-hərmitini kılixni yaxxi kərgən kixi meningdin baxka yənə kim bolatti?» — dəp oylidi-də ⁷ padixahka:

— Padixah izzət-hərmitini kılixni yaxxi kərgən kixigə ⁸ padixahim daim kiyidioqan xahanə kiyim-keqək və daim minidioqan aroqimak, yəni bexioqə xahanə təj-bəlgə taqaloqan aroqimak elip kelinip, ⁹ xahanə kiyim bilən aroqimakni padixahning əng muhtərəm əmiriridin birigə tutkuzsun, u kiyimni padixahim izzət-hərmitini kılixni yaxxi kərgən kixigə kiygüzüp və uni aroqimakka mindürüp xəhər məydan-koqilirini ayləndursun və uning aldida: «Qarənglar! Padixah izzət-hərmitini kılixni yaxxi kərgən kixigə muxundaq muamilə kılınıdu!» dəp jakarlap mangsun, — dedi.

¹⁰ Xuning bilən padixah Həmanoqə: — Təz berip deginingdək xahanə kiyim bilən aroqimakni əpkəl, orda dərwasisinin aldida olturoqan awu Yəhədiy Mordikayoya dəl səzüngdək kılqın; sening degənlingning birəsimu kəm bolup kəlmisun! — dedi.

¹¹ Xundaq kılıp Həman xahanə kiyim bilən aroqimakni əkelip, əldi bilən Mordikayoya xahanə kiyimni kiygüzdi, andin uni aroqimakka mindürüp, xəhər məydan-koqilirini ayləndürdi və uning aldida: — «Mana, padixah izzət-hərmitini kılixni yaxxi kərgən kixigə muxundaq muamilə kılınıdu!» dəp jakarlap mangdi. ¹² Mordikay yənə orda dərwasisinin əldioqə qaytip bardı; Həman bolsa oqəm-qayqoqə petip, bəxini qümkiqən həlda əldirap-tənəp əz əyigə qaytip kətti.

¹³ Həman hotuni Zərxəkə və barlıq dost-aqılirigə bexioqə kəlgənlingning həmmisini eytip bərdi. Andin uning danixmənliri bilən hotuni Zərex buni ənglap uningoya: — Mordikayning aldida yəngilixka bəxləptila; u əgər Yəhədiylarning nəslidin bolsa, uni yəngəlməyła, əksiqə səzsiz uning aldida məqlup bolidila, deyixti. ¹⁴ Ular təhi Həman bilən səzlixiwatqan qeqida, padixahning hərəm'aqiliri kelip Həmanni Əstər təyyarlıqan ziyapətkə bərixka əldiratti.

Əstərnig padixahka Həmannig yaman qərizini eytixi

7¹ Xuning bilən padixah bilən Həman hanix Əstərnig ziyapitigə dahl boluxka kəldi. ² Padixah ikkinqi kətimlik ziyapət üstidə xarab iqliwatqanda Əstərdin: — I hanix Əstər, nemə təliping bar? U sanga ijabət kılınıdu. Nemə iltimasig bar? Həttə padixahlikimning yerimini iltimas kılsangmu xundaq kılınıdu, — dedi.

6:4 «Orda həylisida kim bar?» — yəki «orda həylisioqə kirqən axu kixi kim?».

6:12 «orda dərwasisinin əldioqə qaytip bardı» — bu səz bəlkim əməldarlıq wəzipsini qaytidin bəxləqanlikini kərsitixi mumm.

7:1 «...Əstərnig ziyapitigə dahl boluxka kəldi» — ibrəniy tilida «... Əstərnig ziyapitigə iqxəkə kəldi».

³ — Əgər nəzərliridə iltipatka erixkən bolsam, i aliyliri, wə padixahimoja muwapik körünsə, mening iltimasim öz jenimni ayiojayla, xuningdək mening təlipim öz həlkimni sakliojayla;

⁴ qünki biz, yəni mən wə mening həlkim birgə yoki tilip, kirilip, nəslimizdin kurutuluxka setiwetilduk. Əgər biz kul wə dedəklikkə setiwetilgən bolsak, süküt kılqan bolattim; lekin padixahimning tartidiojan ziyininimu düxmən tələp berəlməytti, — dəp jawap bərdi Əstər..

⁵ Padixah Aħaxwerox hanix Əstərdin: — Bundaq kılıxka petinojan kixi kim ikən? U kəyardə?! — dəp soridi. Əstər jawabən: —

⁶ Bu düxmən wə zəhərhendə mana muxu rəzil Həman! — dewidi, Həman padixah bilən hanix aldida xu zamatla dəkkə-dükkigə qüxti.

Hamanning əzi təyyarlıqan daroja esilixi

⁷ Xuning bilən padixah kəhri-şəzəpkə kelip ziyapət-xarab üstidin turdi-də, qaribaojka qikip kətti; Həman bolsa hanix Əstərdin jenini tiləxkə kaldı; qünki u padixahning əzigə jaza bərməy qoymaydiojan niyətkə kəlgənlikini kərüp yətkənidi. ⁸ Padixah qaribaojdin ziyapət-xarab dastihiniqə qaytip kəlgənədə Hamanning əzini Əstər yələngən diwanqə taxliqiniqə turojinini kərđi-də: —

— Kəra, uning ordida mening aldimdila hanixka zorluk kılqilawatqinini?! — dewidi, bu səz padixahning əozidin qikixi bilənla adəmlər Hamanning bax-kəzini qümkəp qoydi..

⁹ Padixahning aldida turuwatqan hərəm-aşiliridin Hərbona isimlik birsı: — Yənə bir ix bər, mana, Həman aliylirining həyati üqün gəp kılqan Mordikayni esix üqün, əllik gəz igizlikdə yasatqan dar təyyar turidu, u dar hazır muxu Hamanning həylisida, dewidi, padixah: — Həmanni uningqə esinglar! — dedi. ¹⁰ Xuning bilən ular Həmanni u Mordikayqə təyyarlap qoyqan darqə asti; xuning bilən padixahning şəzəpi besildi.

Mordikayning yukiri mərtiwigə əstüröluxi

8 ¹ Padixah Aħaxwerox xu küni Yəhudiylarning düxmini Hamanning əy-zeminini iltipat kılıp hanix Əstərgə bərdi; Mordikaymu padixahning huzuriqə kəltürüldi, qünki Əstər əzining Mordikay bilən tuşqan ikənlikini padixahka dəp bərgənidi. ² Padixah əzining Həmandin kəyturuwalqan üzükini qikirip Mordikayqə bərdi, Əstərmu Mordikayni Hamanning əy-jayini baxquruxka qoydi.

Əstərning padixahşin Həmanning suyikəstini bikar kılıxni tilixi

³ Əstər yənə padixahning aldioqə kelip ayiojqə yikilip, kəzigə yax əloqan həlda padixahşin Agagiylardin bolqan Həman kəltürüp qikqan balayı'apətni həm uning Yəhudiylarını yoki tix suyikəstini bikar kılıxni yelinip etündi. ⁴ Padixah altun həsisini Əstərgə təngliwidi, Əstər ornidin qopup padixahning aldida turdi.

⁵ — Əgər aliyliri maqul kərsə, əgər mən padixahning aldida iltipatka erixkən bolsam, əgər padixahim bu ixni toşpra dəp kərisə, xuningdək məndin məmnun bolsa, yarlıq qüxürüp Agagiylardin Həmmidataning oşlı Həman yazqan məktuplarını, yəni padixahimning hərəkəysi

7:4 «Əgər biz kul wə dedəklikkə setiwetilgən bolsak, süküt kılqan bolattim; lekin padixahimning tartidiojan ziyininimu düxmən tələp berəlməytti» — bəxka birhil tərjimisi: — «Əgər biz kul wə dedəklikkə setiwetilgən bolsak, mən süküt kalattim; qünki biz tartidiojan külpətning padixahni awarə kılqılqilıki yök idi».

— «Düxmən padixahimning tartidiojan ziyininimu tələp berəlməytti» degəning mənisı bəlkim birinqidin, Yəhudiylar küldədək kılınsa bəj təliməytti; ikkinqidin, Huda İbrahimoja: «Kim sən wə əwladliringni qarqiojan bolsa mən uni qarqaymən, sən wə əwladliringni kim bərikətligən bolsa mən uni bərikətləymən» dəp wəda kılqanidi («Yar.» 12:2-3). Kim Yəhudi y həlkigə ziyənkəxlik kılısa, Hudaning jəzasını tartidu. «Qoxumqə səz»imizinimu kərüng.

7:8 «bax-kəzini qümkəp qoydi» — bəlkim olüm jəzasioqə məhkum kılinojanlar padixahning yüzini kərmisun dəp xundak kılqan bolsa kərək.

əlksidiki Yəhudiylarni yokitix tooqrisidiki məktuplarni bika kılıdioqan bir yarlık yezilixini tiləy mən.⁶ Qünki mən öz həlkimgə qüxidioqan bu balayı apətə kandaqmu qıdap kərap turalaymən? Öz tuoqanlirimning yokitilixioqanda kandaqmu qıdap kərap turalaymən? — dedi Əstər padixahqa.

⁷ Padixah Ahaxwerox hanix Əstər bilən Yəhudi Mordikayo: — Mana, Həman Yəhudiylaroqanda ziyankəxlik kılmaqçı boləqaqqa, mən uning öy-zeminini Əstərgə bərdim və uning əzini ular darəqanda astı.⁸ Əmdə silər əzünglarning tooqra tapqini boyiqə mening namimda Yəhudiylar üqün bir yarlık yezip, mening üzük məhürümni besinglar; qünki padixahning namida yeziloqan, padixahning üzük məhürü besiloqan yarlıqni həqkim bika kılalmaydu, dedi.

⁹ Xu qaoqda, üqinqi ayda, yəni Siwan eyining yigirmə üqinqi küni, padixahning mirzilirining həmmisi qakirip kelindi. Ular Mordikayning barlık buyruqini boyiqə yarlık yazdı; yarlık Yəhudalarning ixi tooqrulux Hındistandın Həbəxstanəliqə bir yüz yigirmə yəttə əlkining waliylirioqanda, əlkə baxlıqı və bağlirigə yeziloqan bolup, məktuplar hərəkəysi əlkiqə öz yeziki bilən, hərəkəysi əl-millətlərgə əz tili bilən, xundakla Yəhudiylaroqanda öz yeziki bilən, öz tilida pütülgənidi.¹⁰ Mordikay yarlıqni padixah Ahaxweroxning namida yezip, uningə padixahning üzük məhürini bastı; yarlık məktuplirini padixahlikning atlıqliri bilən, yəni tolparlarəqanda, at kəqirlarəqanda və təgilərgə mingən qəwəndazlar arqilik hərəkəysi jaylarəqanda yollidi.¹¹ Yarlıqta: «Padixah hərəkəysi xəhərlərdiki Yəhudiylarning uyuxup, öz həyatini kəoqdxioqanda, xundakla əzlırigə düxmənlik kılıdioqan hər millət və hər kəysi əlkiərdiki küqlərni, jümlidin ularning bala-qakilirini kəyməy yokitixioqanda, kırıxioqanda, nəslini kurutuxioqanda, xundakla mal-mülkini olja kılıxioqanda ijazət berildi; ¹² bu ix bir künde, yəni on ikkinqi ayning, yəni Adar eyining on üqinqi küni padixah Ahaxweroxning hərəkəysi əlkiiridə ijrə kılinsun» dəp pütülgənidi.

¹³ Yarlık hərəkəysi əlkiqə əwətilip, pərman süpitidə elan kılinsun, Yəhudiylarning əxu küni düxmənlikridin intikam elixkə təyyarlinip kəyuxi üqün yarlıkning kəqürülmisi hərəkəysi əl-millətlərgə ukturulsun, dəp bəkitildi. ¹⁴ Xuning bilən qəwəndazlar tolparlarəqanda və kəqirlarəqanda minip padixahning buyruqı boyiqə jiddiy yoloqanda atlandı; yarlık Xuxan kəl'əsdimu jakarlandı.

¹⁵ Mordikay kək və ak rənglik xahanə kiyim kiyip, bəxioqanda katta altun təjni takap, səşün rəng kəndir yepinqini yepinip, padixahning huzuridin qıktı; Xuxan xəhərdiki həlk huxallıqqa qəməp təntənə kılıxtı. ¹⁶ Yəhudiylar yorukluk, xad-huramlik və izzət-ikraməqanda muyəssər bol-di. ¹⁷ Hərəkəysi əlkə, hərəkəysi xəhərlərdə, padixahning əmr-yarlıqı yetip barəqanliki yərlərdə, Yəhudiylar xad-huramlikqanda qəməp, ziyapət kılıp mubarak bir künni ətküzüxti; nuroqun yərlik əhalilər əzlırini Yəhudi deyixiwaldi; qünki Yəhudiylardin kərkux vəhimisi ularni besiwaloqanidi.

Yəhudiylarning öz düxmənlikrini məşlup kılıxi

9¹ On ikkinqi ay, yəni Adar eyining on üqinqi küni, padixahning əmri bilən yarlıqı ijrə kılınixkə az kəloqan qaoqda, yəni Yəhudiylarning düxmənlikri ularning üstidin əqalıb kəlixkə ümid kılıp kütkan küni, əksiqə Yəhudiylarning öz düxmənlikrining üstidin əqalıb kəlidioqan küniqə aylinip kətti. ² Yəhudiylar padixah Ahaxweroxning hərəkəysi əlkiiridiki əzlıri turuxluk xəhərlərdə ularəqanda kəst kılmaqçı boləqanlarəqanda hujum kılıx üqün yioqilixkə baxlıdi; həqkim

8:5 «xuningdək məndin məmnun bolsa...» — ibraniy tilida «uning kəz aldida uni məmnun kılıqudək bolsam...».

8:7 «Yəhudiylaroqanda ziyankəxlik kılmaqçı boləqaqqa,...» — ibraniy tilida «Yəhudiylaroqanda kəlini uzartmaqçı boləqaqqa,...».

8:8 «...qünki padixahning namida yeziloqan, padixahning üzük məhürü besiloqan yarlıqni həqkim bika kılalmaydu» — bu Pars imperiyəsidiği əsas kənan idi. Dəl xu səwəbtin əslidiki yarlıqning əzini biwəsətə bika kılıxkə bolmaytti. Buning ornida uning əkiwitining əldini elix tədbiri kərsitilgən ikkinqi bir yarlık yezilixi kərak bolatti.

8:9 «Həbəxstan» — həzırkı Efiopiya.

8:10 «at kəqirlarəqanda və təgilərgə...» — yaki «aləhdə bəkip kəliniwatqan atlarəqanda...». Bu ayəttiki ularəqanların hillirining birnəqə hil təjirimi qırxı mümkün.

8:17 «əzlırini Yəhudi deyixiwaldi» — yaki «əzlıri Yəhudi boluxti».

ularning aldida turalmaytti; ulardin boloqan qorkunq hər bir əl-millətni baskanidi. ³ Hər kaysi elkilərdiki bəglər, waliylar, əlkə baxlikliri, xundakla padixahning ixlirini ijra qiləuqilarning həmmisi Yəhudiylarni kollidi; qünki Mordikaydin boloqan qorkunq ularni baskanidi. ⁴ Qünki Mordikay degən kixi ordida intayin nopuzluk bolup, nam-xəhriti həmmə elkilərgə tarkaloqanidi; uning həkuki barəqanseri qongiyip ketiwatatti. ⁵ Xuning bilən Yəhudiylar əzlrining həmmə düxmənlerini kiliqlap, kiroqin kilip yəkatti; əzlrigə əq boləqanlarəqə qandək kilixni halisa xundək kildi. ⁶ Xuxan kəl'əsidiə Yəhudiylar bəx yüz adəmnə kətl kilip yəkatti. ⁷ Ular yənə Parxandata, Dalfon, Aspata, ⁸ Porata, Adaliya, Aridata, ⁹ Parmaxta, Arisay, Ariday wə Wayizatani kətl kildi; ¹⁰ bu on adəm Həmmidataning nəwrisi, Yəhudiylarning düxməni boləqan Həmanning oqlı idi; ləkin ular ularning mal-mülkini olja kilixkə qol salmidi. ¹¹ Xu küni Xuxan kəl'əsidiə kətl kilinoqan adəm sani padixahkə məlum kilindi. ¹² Padixah hanix Əstərgə: — Yəhudiylar Xuxan kəl'əsidiə bəx yüz adəmnə kətl kilip yəkittiptu, yənə Həmanning on oqlini kətl kiptu; ular padixahning bəxkə əlkilliridə nemə kildikin? Əmđi nemə iltimasing bar? U sanga berilidu. Yənə nemə təliping bar? Umu bəja əylinidu, — dedi.

¹³ — Aliylirioqə muwapik kərünsə, Xuxandiki Yəhudiylarning ətimu bügünki yarliqta deyilgəndək ix kilixioqə həmdə Həmanning on oqlining jəsətlirini darəqə esip qoyuxkə ijazət bərgəyła, dedi Əstər.

¹⁴ Padixah xundək kilixkə buyruk qüxürdi; yarlık Xuxan kəl'əsidiə qikiriləqanda, kixilər Həmanning on oqlini darəqə esip qoyuxti. ¹⁵ Adar eyining on tətinqi küni Xuxandiki Yəhudiylar yənə yioqilip üq yüz adəmnə əltürdi; ləkin ularning mal-mülkini olja kilixkə qol salmidi.

¹⁶ Padixahning hər kaysi bəxkə əlkilliridiki qaloqan Yəhudiylar yioqilip əz janlirini saxlakxə səptə turup əzlrigə əq boləqanlardin jəmiy yətmix bəx ming adəmnə əltürdi, əmma ularning mal-mülkini olja kilixkə qol salmidi. Xuning bilən ular düxmənlikidin kutulup aramlikkə muyəssər boldi. ¹⁷ Bu Adar eyining on üqinqi künidiki ix idi; on tətinqi küni ular aram aldi, xu künni ziyapət berip xadlinidioqan kün kilip bekitti.

¹⁸ Ləkin Xuxandiki Yəhudiylar bolsa on üqinqi, on tətinqi künliri toplixip jəng kildi; on bəxinqi küni ular aram aldi, xu künni ziyapət berip xadlinidioqan kün kilip bekitti. ¹⁹ Xu səwəbtin səhradiki Yəhudiylar, yəni yeza-kixlaklarda turuwatqan Yəhudiylar Adar eyining on tətinqi küni ziyapət berip xadlinidioqan mubərək kün bekitip, bir-birigə sowəqə-salam berixidioqan boldi.

²⁰ Mordikay bu wəkələri hatiriləp həmdə Ahəxwəroxning hər kaysi əlkillirining yirək-yəqin jaylirida turuwatqan barlık Yəhudiylarəqə məktuplarni yollidi. ²¹ Xundək kilip u ularning arisida həryili Adar eyining on tət, on bəxinqi küni bayram kilip ətküzilsun dəp bekitti;

²² u bu ikki künni Yəhudiylarning düxməndin kutulup aramlikkə erixkən küni süpitidə, xu ayni ularning kayəu-həsriti xadlikkə, yioqə-zarliri mubərək künə aylanoqan ay süpitidə əsləp, bu ikki künni ziyapət kilip xadlinidioqan, kəpqulik bir-birigə salam-sowəqə beridioqan, kəmbəqəllərgə həyr-əhsan kilidioqan kün kilixkə buyrudi. ²³ Xu səwəbtin Yəhudiylar dəsəp baxliqə xu heytni dawamlaxturuxkə wə xuningdək Mordikayning ularəqə yazəqanlirininu orunlaydioqanəqə wədə berixti. ²⁴ Qünki əslidə barlık Yəhudiylarning kuxəndisi boləqan Agagiy Həmmidataning oqlı Həman Yəhudiylarni həlak kilixni kəstligən, xundəkla ularni nəslidin kurutup yəkətməkqi bolup «pur», yəni qək taxliəqanidi. ²⁵ Ləkin bu ix padixahning kulikioqə yətkəndə, padixah məktuplarni yezip, Həman kəstligən rəzil ix, yəni uning Yəhudiylarni kəst kiləqan ixi uning əz bəxioqə yənsun, dəp yarlık qüxürdi; həm kixilər uni wə uning oqullirini darəqə asti..

9:25 «Ləkin bu ix padixahning kulikioqə yətkəndə...» — ibraniy tilidə: «Ləkin u padixahning aldioqə kəlgəndə» deyilidu. Xunga bəzi təjirimilərdə: «Ləkin u (Əstər) padixahning aldioqə kəlgəndə...» deyilidu.

9:25 Əst. 8:8

«Purim» bayrimining kelip qikix tarihi

²⁶ Xunglaxka, kixilər «pur» (qək) degən isim boyiqə bu ikki künni «Purim bayrimi» dəp atidi; xunga Yəhudiylar əxu həttə pütülgənliri boyiqə, həm kərgən, həm baxtin ötküzgənlirigə asasen, ²⁷ əzliri, əwladliri həmdə əzliri bilən birləxkən barlik kixilərnin pütülgən əhəkamni tutup, bəlgiləngən wəqəttə əxu ikki künni hər yili mənəggü üzöldürməy bayram kixisini qərar kildi, ²⁸ xundakla bu ikki kün hər bir dərwdə, hər bir jəmət-ailidə, hər qaysi əlkə, hər qaysi xəhərdə hatirilini təbriklinip tursun wə «Purim bayrimi» bolidiqən muxu künlərnin təbriklinixi Yəhudiylar həkə iqidə mənəggü üzölüp qalmisun, hatiriləx paaliyətliri ularning uruq-nəslə arisidinmu yəqəp kətmisun, dəp qərar kildi.

²⁹ Andin Abihailning kizi, hanix Əstər wə Yəhudiylar Mordikay Yəhudiylarə yazqən «Purim bayrimi» toqrisidiki xu ikkinji hətni toluk həkəkə bilən təkətləp, yənə bir hətni yollidi.

³⁰ Mordikay hatirjəmlik wə həkəkətnin səzlirini yətküzidiqən məktuplari Aħaxwəroxning padixahlıkidiki bir yüz yigirmə yəttə əlkidiki barlik Yəhudiylarə əwətip, ³¹ Xu «Purim» künliri bəlgiləngən wəqətliridə ötküzəlsun, xuningdək Yəhudiylar Mordikay wə hanix Əstərnin tapiliqənliri boyiqə, xundakla ularning öz-əzigə wə nəsligə bəkitkənliri boyiqə əyni wəqəttiki tutulqən rozilar wə kətürəlgən nida-pəryadlar əsləp hatirilənsun, dəp təkətlidi. ³² Əstərnin yarliqə «Purim bayrimi»diki xu ixlari bəkitip bərdi; bu ix tarihnəmiqəmu pütüldi.

Mordikayning xəhriti wə utuqı

10 ¹ Padixah Aħaxwərox kuruqluq wə dengiz aralliridiki əhalilərnin həmmisigə alwan təlīgüzətti. ² Uning nopuz-həywiiti wə kudritini ayan kılqən barlik kılqən-ətkənliri, xundakla Mordikayning padixahning əstürüxi bilən erixkən katta xəhriti toqrisidiki təpsilatlar Media wə Pars padixahlirining tarih-təzkiriliridə pütülgən əməsmu? ³ Qünki Yəhudiylar Mordikayning mərtiwisi padixah Aħaxwəroxin keyinla ikkinji orunda turatti; u daim öz həkə-millitining bəhtini kəzləp, barlik nəslidikilərgə aman-esənlik tilək səzlirini kılatti, Yəhudiylarning arisida zor izzət-hərmət tepip, kərindaxlirining kədirlixigə erixkənidi.

9:26 «Purim» — «qək taxlax» degən mənisi.

9:31 «...əyni wəqəttiki tutulqən rozilar wə kətürəlgən nida-pəryadlar əsləp hatirilənsun» — bu jümlənin baxka birhil təjimi: «...həklər huddi əzliri wə əwladliri üqün roza tutux wə qarilik tutux wəqətni bəlgiləxni qərar kılqəndək». Ləkin bizningqə bu səzlər qəqum Əstər wə Xuxandiki Yəhudiylarning roza tutup pütkül həkə üqün kətürəlgən nida-pəryadlirini əsləxni kərsitidu.

Қоxumқа сөз

Əstayidil оқурмәnlәр мәzkur kitabning әng kizik nuқtilirining birini allikaqan bayқiojan boluxi mumkin — Hudaning nami hәtta bir qetimmu tiloja elinmiojan! Nemixқа xundақ? Bu kitab қандақ болуп Тәwratning ayrilmas bir қismi dәp tonulojan?

Gәrқә Hudaning nami tiloja elinmiojan bolsimu, hatirilәngән kәp wәkәlәrdә uning арқida turup ixlәydiojanliқi, hәmmә ixlarni baxқuridiojan iltipati wә Өz hәlқigә ata қilojan hәkmәt-hedayiti eniқ ayan bolidu. Qәdimdә bәzi alimlar: «Hudaning nami «Əstәр» kitabida pәyda bolmiojini bilән, Uning қoli kәp qetim kәrünüdu!» dәydu. Оқурмәnlәр Hudaning tәwәndiki ix-wәkәlәrning hәrbirini Өz hәlқini қutқuzup, Hәmanning suyikәsti bitqit қilixtiki tәdbir қilojanliқini bayқiyalaydu. Bu ix-wәkәlәrdin biri kәм bolоjan bolsa undақ аjayib қutulux bolmaytti. Bu wәkә yaki amillardin birnәqqisini (waқti-tәrtipi boyiqә әmәs) tәwәndә kәrsitimiz: —

(1) Hanix Waxtining padixahning huzuriqә kelixni rәt қilixi;

(2) Əstәrning hanixliққа tallinixi;

(3) Hәmanning «pur» (qәk) taxlixining nәtijisi: —

Sәrdar Hәman pal selip, қaysi ay, қaysi күn Yәһudiylaroja zәrbә berixkә қutluқ күn bolidu, dәp qәk taxlaydu. Bu «qәk taxlax» Nisan eyida, yәni birinқi ayda bolоjan. Bizning hәq gumanimiz yoқki, Huda qәk taxlaxning nәtijisini kontrol қilojan, xunga «қutluқ күn» bir yildin keyin degüdәk, yәni on ikkinқi аyning, yәni «Adar» eyining on üqinқi күnigә bekitilgән (bu ixtin keyin hurapiy kixilәр «13»ni xum san dәp қaraxқа baxliojan). «yoқitix yarliқi» қiqirilojandin keyin bir yiloja yeқin waқitta tәwәndiki ixlarоja yetәрlik pursәt yaritilojan: —

(a) Yәһudiy hәlқigә dua қilixқа;

(ә) Əstәrning oяyрәtkә kelip, ziyapәt әtküzүp өз hәlқi üqün padixahtin rәhim sorixioja;

(b) Yәһudiy hәlқigә өзini қооqdaх hоқuқini bәrgән ikkinқi bir yarliқning қiqirilip, imperiyәdiki barliқ yәrlәrgә yәtküzülüxigә;

(p) xundақla Yәһudiy hәlқining әzlrini қооqdaх üqün қorallinixioja.

(4) Mordikayning padixahni әltүrүx қәstini pax қilix pursiti (bu ix Hәman tuoқdurojan hәliқi «Yәһudiylarni yoқitix yarliқi»din bәlkim birnәqqә yil ilgiri bolоjan boluxi mumkin). Padixahning Mordikayning bu yaxhi ixini hatirilitixi;

(5) Padixahning uyқusiz keqisi, xundақla uning tarihnamini anglax tәlipi; «tasadipiyliқtin» dәl Mordikayning yaxhi ixi hatirilәngән oram yazmining bayқilixi. Padixahning xu uyқusizliқi dәl Əstәр wә uning rozisida hәmrah bolоjan Yәһudiy hәlқi uning padixah aldioja aman-esән kixixini tilәp üq күn roza tutқan (xundақla dua-tilawәt қilojan — 4:16)din keyin yүz beridu.

(6) Mordikayning danaliқi wә Əstәrning jasarәtliқi;

(7) Padixahning Əstәrgә bolоjan hәrmiti wә amrәkliқi, xundақla uning tәlipini ijabәt қilixi.

Əmdü Hudaning nami nemixka tiloĵa elinmioĵan? Bu kitab yeziloĵan waĵitta, yəni Pars imperiyəsi dəwridə, Yəhudiylar imperiyədə sürgünlüktə tarkaĵ ħalda yaxioĵan musapirlar bolup, ħali intayin box, düxmənlirining zərbisigə nisbətən ajiz orunda turatti. Ularning etikadi tüpəylidin ular ħərdaim baxka adəmlər təripidin «baxĵiqə» dəp ĵarilatti. Yəhudiylaroĵa boloĵan irĵiy adawət asanla koĵoĵilatti, wə Ħamandək baxka bir zulumħor ħərĵandək waĵitta yənə pəyda bolatti. «Huda» yaki «Pərwərdigar»ning Pars imperatorliridin küĵlük boloĵanliĵini biwasitə ĵərsitidioĵan, xuningdək Hudaning namida məlum paaliyətlərnə ötküzüxnə dəwət ĵiloĵan bir kitabĵa igə bolux xu dəwrlərdə bəzidə ħətərlək ix boluxi mumkin idi. Xunga məĵkur tarih Hudaning intayin ĵərünerlik ixliĵənlikini ĵərsitip, lekin Uning namini tiloĵa almioĵan ħalda yeziloĵan boluxi mumkin.

Bu tarih dəl xu yol bilən yeziloĵaqĵa, Pars okurmənlər üĵünmu, ular tirik Hudaĵa ixənsun degən məĵsət bilən yeziloĵan boluximu mumkin (əslidiki nusha Pars tilida yeziloĵan boluximu mumkin). Etikad tutĵan Yəhüdiy ħəlĵi məĵkur kitabni Pars ĵoxnilirioĵa bərsə yaki ular okusa bolatti; uningda ħatiriləngən ix-wəĵələr ħəmmə adəmgə məlum idi, lekin xu wəĵələr arĵilik Hudaning ĵoli xundək roxən ĵərüniduki, «Bu Hudaning ĵiloĵini bolmisa, kim undək aĵayib ixlarnə ĵilalaytti» degəndək soalni ĵoyoĵili bolatti.

Biz yukirida Hudaning nami tiloĵa elinmioĵan, dedük. Əməliyəttə Pərwərdigarning «Yəħwəħ» degən nami bəx ĵətim ĵərsitilgən, lekin yoxurun ħalda yaki kod bilən ĵərsitilidu (1:20, 5:4, 5:13, 7:5, 7:7-ayətlərdə) —

Pərwərdigarning nami (ibraniy tilida «Yəħwəħ») ibraniy tilida «y», «ħ», «w» wə «ħ» degən tət ħərp bilən ipadilididu). Bu «kod»ĵa ĵiziksingiz, tor betimizdin təpsilatirini ĵərgili bolidu.

Xübhisizki, bu ixning əzi yənə Yəhüdiy okurmənlərgə xu ixni təkitləyduki, ĵərqə əħwalimiz bək eoĵir bolsimu, Hudaning yolini tutsaĵ, U əħwalimizning aldidə yoxurun əmma küĵlük ħalda dawamlıĵ bizgə iltipət ĵərsitix üĵün ixləydu.

«Əstər»ning kitabidin alidioĵan sawatlar

Birneqqə ħudasiz nəziriyələr boyiqə (Marksizmmu ularning iqidə) yaloĵuz bir xəhs tarihning omumiyy wəziyitini ħəq əzgərtəlməydu. Lekin məĵkur kitabtin alidioĵan ĵimmətlik sawatlardin alaħidə biri xuki, yaloĵuz bir xəhsning ĵasariti wə iman-etikadi dərweĵə tarihni əzgərtələydu ħəm ĵaħi waĵitlarda uni dərweĵə əzgərtidu.

Bu əħwalni baxĵiqə bayan ĵılsaĵ — Huda Əzigə ataloĵan bir xəhsni pütkül bir əlning tarihini ərgərtix üĵün ixlitələydu; U xundək ixlar arĵilik Əzining xan-xəripini ayan ĵilidu («1Kor.» 1:26-29ni ĵərüng). U sizni wə menə əz ĵolimiz ħəq təsir yətküzəlməydioĵan, ĵiyin yaki pəĵələk bir əħwalni əzgərtixə ixlitələydu!

«Əstər»də ħatiriləngən bu tarih sürgünlüktə ĵalduruloĵan, eoĵir besim astida, butpərəs wə ħudasiz bir muħıttə yaxioĵan bir ħəĵning tarihidur. Huddi ular Pars imperiyəsində sürgün boloĵandək, Hudaning ħəlĵi ĵazirmu «sürgünlük»tə turmaĵta — biz ərxteki roħiy yurtimizdin yirəĵta turmaĵtimiz («Yaq.» 1:1, «1Pet.» 1:1, 1:17, 2:9-17ni ĵərüng). Biz Əstər wə Mordikaydin xu sawaĵni əĵinələymiz, yəni ĵərqə biz «baxĵiqə» ĵaraloĵinimiz bilən, ħudasiz bir muħıttə turup əzlimizni yamanlıĵtin saĵlıoĵinimiz bilən yanıla etikadsiz ĵoxnilirimizəĵa tegixlik ħərmət wə ĵəyümqanlıĵni ĵərsitix ĵəreĵlikini əĵinələymiz. Qünki ular kim boluxidin

kə't'inyəzər bizgə «insandax» bolidu; həmmə adəmnı kütquzuxni halaydioğan Huda Əzining xu kütquzux niyitidə bizni ətrapimizdiki kixilər arisioğa koyoyandur.

«Əstər» kitabining əhmiyiti

«Əstər» degən kitabni pütün Muxəddəs Kitabta hatiriləngən baxka tarixlar bilən birgə kyoysaq, «Əstər»də bayan qilinoğan tarix qong bir tarixning nəhayiti əhmiyyətlik bir qismi ikənliki kərunidu. Biz buni təwəndikidək kərələyimiz: —

(a) Huda İbrahimni qakirip uningə: «Sən arqilik barlıq əl-yurtlar bəht-bərikət tapidu» dəp wadə qiloğan («Yar.» 12:1-3). Keyin uningə xu «bəht-bərikət» öz əwladlırı, yəni Yəhədiy həlki arqilik barlıq əl-yurtlarəğa kelidioğanlıq wəhiy qilinoğan. Keyinki pəyoqəmbərlər xu «bəht-bərikət»ning Yəhədiy həlkidin tuqulidioğan «Məsih»ning dunyaəğa kelixi bilən bolidu, dəp kərsitidu; qünki «Məsih» pütun dunyaəğa Kütquzoquq bolidu.

(ə) Huda Əz Yəhədiy həlkiğə, silərnı dunyanıg ahiroqıqə koşdap, taxlimaymən, dəp wadə qilidu. U yənə ularning gunəhliri wə ixənqsizliki üstidin oqalıb kelip, ahırkı zamanda ularni Əzigə qayturup, yər yüzidə Əzining ming yillik padixəhlikini bərpa qiloqanda, ularni xu padixəhlikining mərkizi qilidioğanlıqə wadə qiloğan.

(b) Bu wədilər tüpəylidin Xəytanning Hudaəğa qarxilik kərsitixi kəp kətim Yəhədiy həlkiğə zərbə qilixlar bilən ipadiləngən. Xunga Məsihning dunya kelixidin ilgiri Xəytanning undək zərbiliri nəhayiti kəp boləğan. Qünki u Yəhədiy həlkini yəqətkən bolsa, Məsihning tuquluxining imkanıyitimu yəq bolatti; Hudaning muddia-məxsətliri mənngü tosuləğan bolatti. Bundək zərbilərgə misal bolidioğan mundaq ixlar bar: — (1) Pirəwnning İbrahımning ayalı Sarahni elip ketixi (Sarah İsrail həlkining ayalı boləqəqə, u bolmioğan bolsa İsrail həlkimu bolmaytti — «Yar.» 12:10-20, wə yənə 20:1-7ni kərüng); (2) Pirəwnning İsrailarning barlıq oşul balilirini əltürüx pilani («Mis.» 1:15-22); (3) Suriyə wə Əfraymlarning Dawut jəmətini nəslidin kurutuxni kəstlixi (Məsih Dawutning nəslidin qikixi kərək idi) («Yəx.» 7:1-6); (4) məzkur tarihtiki Həmannıg kəstlixi wə ahirida: (5) Hərod padixəh Əysa Məsihni tuquləqəndin keyin uni əltürüx məxsitidə Bəyt-Ləhəmdə barlıq oşul bowəqlərni qirixi («Mat.» 2:1-18).

(p) Məsihning bu dunyaəğa birinqi kelixidin keyinmu Xəytanning Yəhədiylarəğa boləğan bu zərbiliri dawamlaxturup kəlməktə. Qünki, əgər Xəytan İsrailni yəqitalaydioğan bolsa, undəkta u Hudaning ularni koşdaymən degən wədisini üzüp, Hudaning ahırkı zamanlar toqrisidiki muddia-məxsətlirini, jümlidin əzining mənngülük jazalinixini tohtitalaytti. Tarih ispatlioqanki, u xundək qilalmaydu, əlwəttə!

Xunga hətta yekinki tarihta birnəqqə kətim məlum zalimlarning Yəhədiy həlkini yəqitixkə tirixip-tirmixip intilənlikini kərduq — Məsələn, «Rim papası» «Səlip yürüxliri»də jəng qilixkə əwətkən atalmıx «Hristianlar», Rusiyəlik «Sar Nikolay», Gitler, Stalin, Ayatolla Həməyni wə baxqılar — lekin bular həmmisi ahir berip həlakətkə yüzləndi. Yəhədiy həlk yənə turidu.

Hudaning Əz həlkiğə wadə qiloğan səzliri mənngü mukim turidu: —

«Quyaxni kündüzdə nur bolsun dəp bərgən, ay-yultuzlarnı keqidə nur bolsun dəp bəlgiləgən, dolqunlirini xarkiritip dengizni qozəqaydioğan Pərwərdigar mundaq dəydu (samawı koxunlarning Sərdari boləğan Pərwərdigar Uning namidur): —

— Muxu bəlgilənlirim Mening aldimdin yəqap kətsə, — dəydu Pərwərdigar, — əmdi İsrailning əwladlirimu Mening aldimdin bir əl boluxtin mənngügə kəlixı mumkin. Pərwərdigar mundak dəydu: — Yukirida asmanlar mələqlənsə, təwəndə yər ulliri təxxürülüp bilinsə, əmdi Mən İsrailning barlıq əwladlirining kıləjan həmmə kilmixliri tüpəylidin ulardin waz kəqip taxlıoquı bolimən, — dəydu Pərwərdigar» («Yər.» 31:35-37).